

KARA LAUPIJUMA ATGRIEŠANĀS LU BIBLIOTĒKĀ

2024. gada pavasarī Latvijā atgriezās ne tikai gājputni, bet arī kāda sen aizmirsta grāmata, kas veikusi ilgu ceļojumu. Latvijas Universitātes (LU) Bibliotēkai pienāca vēstule no Berlīnes Brīvās Universitātes bibliotēkas (Freie Universität Berlin, Universitätsbibliothek, Arbeitsstelle Provenienzforschung), kurā bija vēstīts, ka, veicot sava krājuma inventarizāciju nacistu nolaupīto kultūras vērtību atgūšanas programmas ietvaros, konstatēta grāmata "Handbuch von Polen", kas identificēta kā kādreizējais LU īpašums.

Grāmata iekļauta datubāzē "[Looted cultural assets](https://db.lootedculturalassets.de/index.php/Detail/objects/263868)", kur jau fiksēta tās atgriešana agrākajiem īpašniekiem šī gada aprīlī.

<https://db.lootedculturalassets.de/index.php/Detail/objects/263868>

Berlīnes Brīvā universitāte dibināta 1948. gadā Rietumberlīnē. Veidojot Universitātes bibliotēkas akadēmisko krājumu, tajā tika iekļautas daudzas grāmatas, kuras nacistiskā režīma laikā ekspropriētas okupētajās valstīs un izvestas uz Lielvāciju. 1998. gadā Vācijas Federatīvā Republika parakstīja Vašingtonas konferences dokumentu "Principi attiecībā uz nacistu konfiscētajiem mākslas darbiem", savukārt Berlīnes Brīvā universitāte ar 2012. gadu izrādīja iniciatīvu identificēt kara laupījumus savu bibliotēku krājumā. Darba grupa "Arbeitsstelle Provenienzforschung" nodarbojas ar grāmatu izcelsmes pētišanu restitūcijas (kara laupījuma atdošanas) mērķiem.

Grāmatā "Handbuch von Polen", kura glabājās Berlīnes Brīvās Universitātes Botāniskā dārza bibliotēkā, tika konstatēti divi LU īpašumtiesību zīmogi: "Universitātes Fiziskās Ģeografijas un Ģeonomijas Instituta Bibliotēka" un "Latvijas Universitātes Ģeografijas institūta bibliotēka". Viens no tiem svītrots, otrs - nē. Grāmatā atrodami arī daļēji dzēsti Waffen-SS "Higiēnas institūta" zīmogi. Vairums no grāmatām ar Waffen-SS institūtu zīmogi ir Otrā Pasaules kara laupījumi. Pēc kara beigām institūts tika likvidēts un tā bibliotēkas krājumi tika izdalīti dažādām Vācijas bibliotēkām.

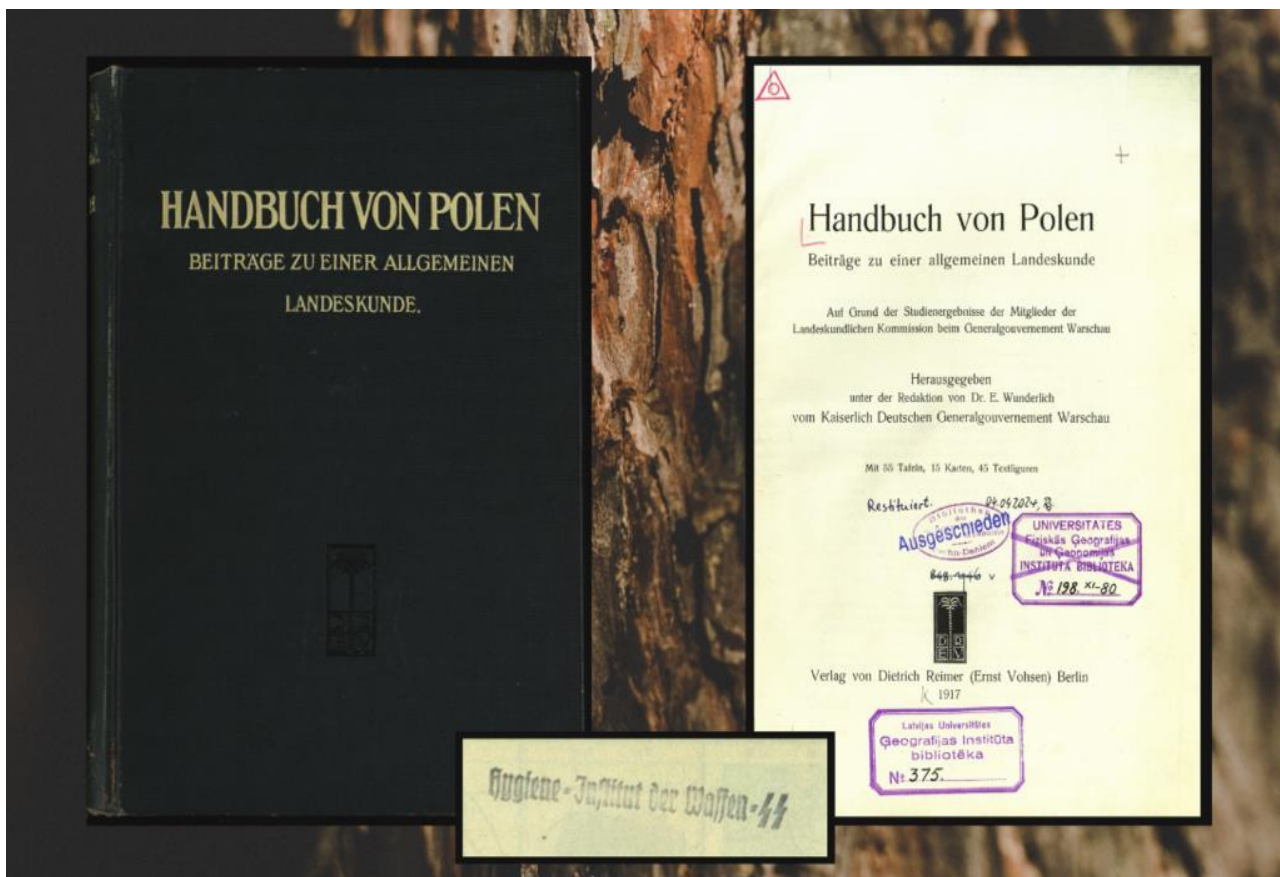
Divu dažādu LU zīmogu esamība izskaidrojama ar tās struktūrvienību reformu. Ieskatam neliela vēsturiska atkāpe. 1919. gada septembrī tiek atvērta Latvijas Augstskolas Matemātikas un dabaszinātņu fakultāte, kura dalījās Matemātikas nodaļā un Dabaszinātņu nodaļā. No 1920. gada Matemātikas nodaļā pastāv Fiziskās ģeogrāfijas katedra, uz kuras bāzes 1922. gadā prof. Reinholds Putniņš izveidoja Fiziskās ģeogrāfijas un ģeonomijas institūtu ('ģeonomija' ir novecojis nosaukums matemātiskajai ģeogrāfijai). 1935. gadā šis institūts sadalās 2 patstāvīgos institūtos: Ģeogrāfijas institūts pie Dabaszinātņu nodaļas un Ģeofizikas un meteoroloģijas institūts pie Matemātikas nodaļas. Attiecīgi Ģeogrāfijas institūta bibliotēka to pārinventarizē kā savu - ar to izskaidrojams otra zīmoga pārsvītrojums.

Otrajā Pasaules karā vācu okupācijas laikā Ģeogrāfijas institūts bija spiests strādāt Vācijas armijas virspavēlnieka uzdevumā, tai skaitā Waffen-SS vajadzībām, izsniegt karšu materiālus un dažāda veida ģeogrāfisko informāciju, kas varēja būt noderīga militāriem mērķiem.

Daļa LU grāmatu 1944. gada augustā tika izvestas uz Lielvāciju, attiecīgi tās pēc tam tiek uzskatītas par zudušām. Ģeogrāfijas institūta (vēlākās Ģeogrāfijas fakultātes) inventāra grāmatā konkrētā grāmata ar 1945.g.13.II. aktu izslēgta no krājuma, acīmredzot kā krājumā vairs neatrodama. Tā kā pirmskara krājums ir LU kultūrvēsturiskā mantojuma sastāvdaļa, mēs pieņemām piedāvājumu atjaunot šīs grāmatas sākotnējo piederību. Šī ir pirmā grāmata no pasaulē izkļiedētajiem izdevumiem, ko atgūstam restitūcijas ceļā.

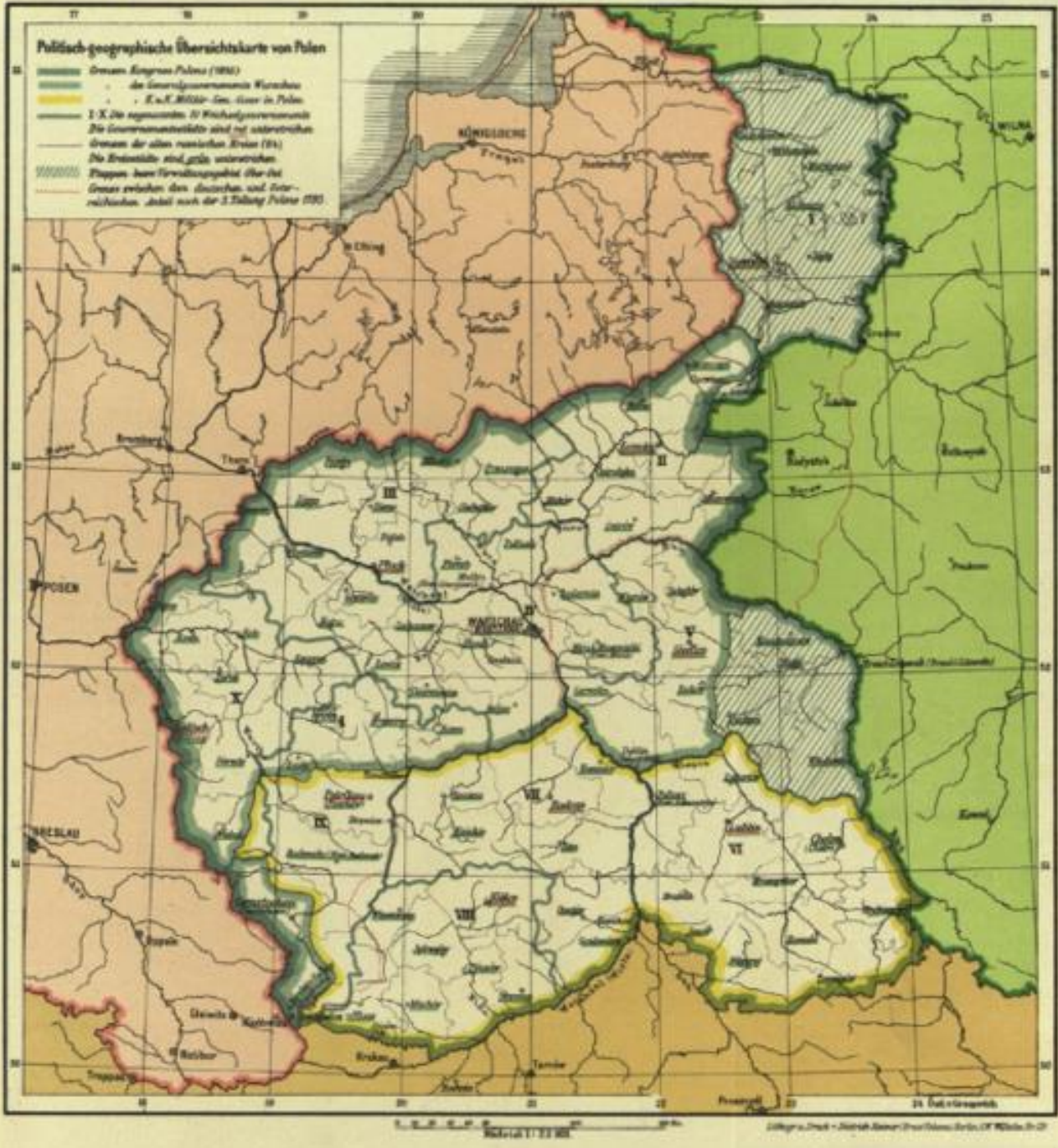
Attēls: Ilustratīvais materiāls no Berlīnes Brīvās Universitātes bibliotēkas Provenienču pētniecības nodaļas atsūtītās vēstules ar piedāvājumu atgūt kādreizējo LU īpašumu.

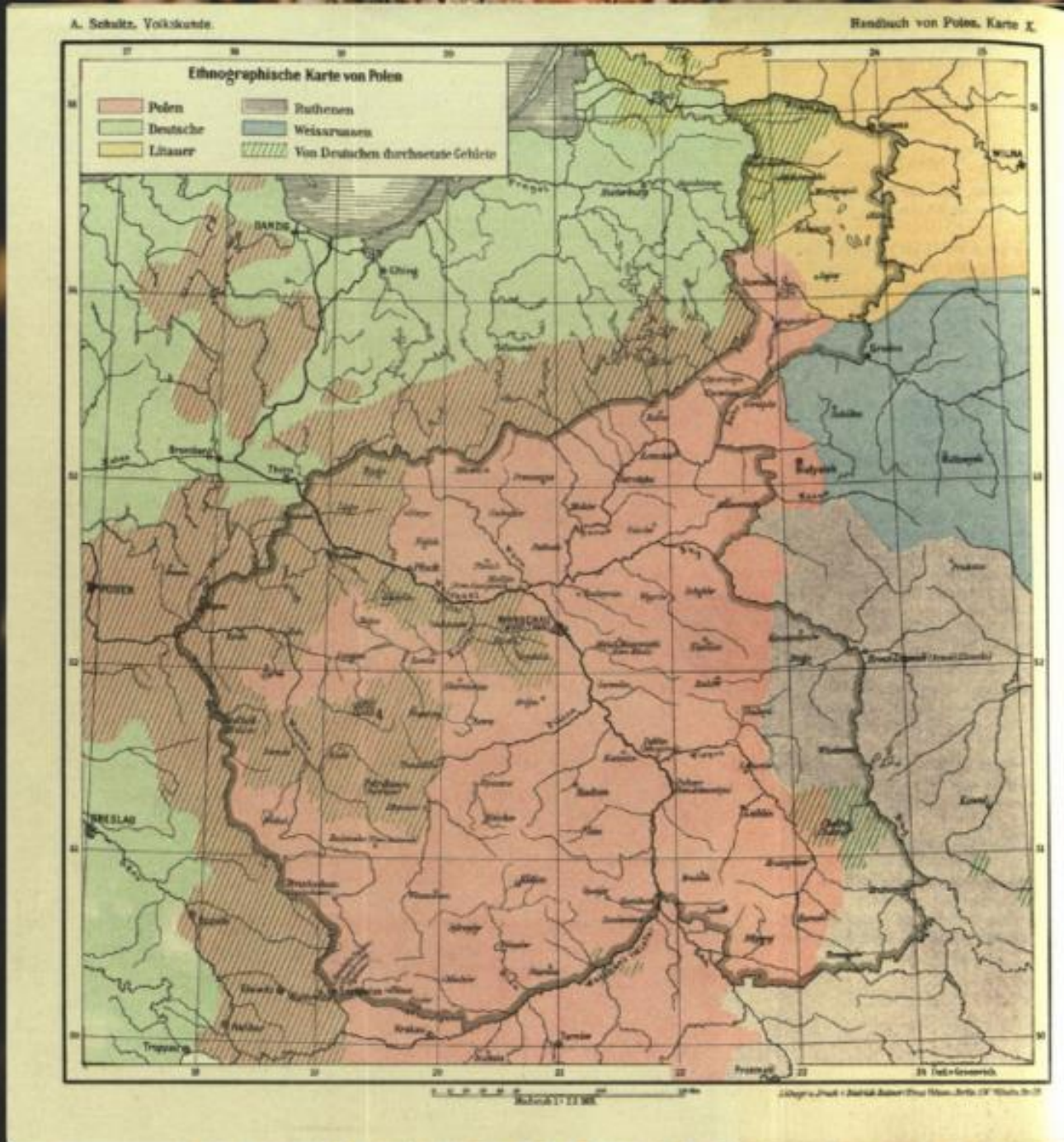
“Handbuch von Polen” (Berlin, 1917) – grāmata, kas atgriezusies pēc 80 gadiem (1944.-2024.); Grāmatas glabātāja zīmogs kara beigās – “Hygiene-Institut der Waffen-SS”; Grāmatas titullapa ar restitūcijas datumu 04.04.2024.

Politisch-geographische Übersichtskarte von Polen

- Dreizehn Königreich Polens (1804)
- die Generalgouvernements Warschau
- die Generalgouvernements Lublin
- die Generalgouvernements Krakau
- die Generalgouvernements Lemberg
- die Generalgouvernements Galizien
- die Generalgouvernements Bukowina
- die Generalgouvernements Moldau
- die Generalgouvernements Wallachei
- die Generalgouvernements Serbien
- die Generalgouvernements Ungarn
- die Generalgouvernements Siebenbürgen
- die Generalgouvernements Rumänien
- die Generalgouvernements Bulgarien
- die Generalgouvernements Griechenland
- die Generalgouvernements Türkei
- die Generalgouvernements Persien
- die Generalgouvernements Indien
- die Generalgouvernements China
- die Generalgouvernements Japan
- die Generalgouvernements Korea
- die Generalgouvernements Siam
- die Generalgouvernements Indonesien
- die Generalgouvernements Philippinen
- die Generalgouvernements Ostindien
- die Generalgouvernements Australien
- die Generalgouvernements Neuseeland
- die Generalgouvernements Südamerika
- die Generalgouvernements Nordamerika
- die Generalgouvernements Mexiko
- die Generalgouvernements Zentralamerika
- die Generalgouvernements Karibik
- die Generalgouvernements Nordamerika
- die Generalgouvernements Südamerika
- die Generalgouvernements Afrika
- die Generalgouvernements Asien
- die Generalgouvernements Ozeanien
- die Generalgouvernements Antarktika

Polijas politiski-ģeogrāfiskā pārskata karte

Polijas etnogrāfiskā karte (poļi, vācieši, lietuvieši, ukraiņi, baltkrievi)

Polijas dzelzceļu shēma (I Pasaules kara priekšvakarā)